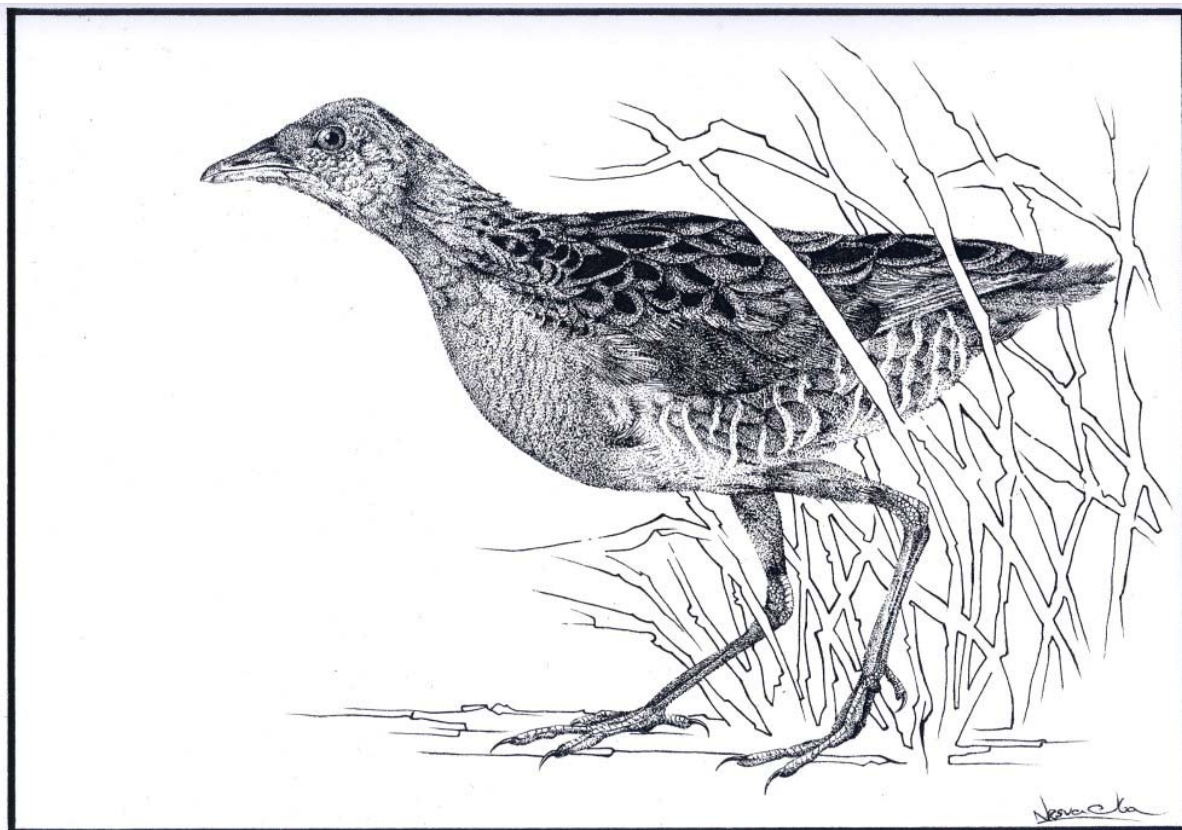

Zpravodaj Ornitologického klubu při Labských pískovcích

rok 2008

číslo 4

Editorial

Milí kolegové a přátelé, milí čtenáři,

dovolte mi v úvodu popřát Vám a Vaším blízkým do roku 2009 mnoho štěstí, zdraví a pohody a kolegům ornitologům mnoho krásných a vzrušujících ornitologických zážitků v nadcházející sezóně.

Toto číslo je tak trochu přelomové, neboť v roce 2008 vyšla čísla dvě. Jedno číslo vyšlo v první polovině roku 2008 a druhé v jeho závěru. Myslím, že z logického pohledu je dobré, aby náš Zpravodaj vycházel jedenkrát ročně, a to ke konci příslušného roku a tím svým způsobem sezónu uzavřel. Připomeneme si tak události, pozorování, akce a zážitky, které se ten rok odehrály.

To, že náš Zpravodaj vychází v takové zajímavé a líbivé podobě je, kromě příspěvatelů, zásluha Bc. Lukáše Blažeje -

pracovníka Správy CHKO Labské pískovce, který naše příspěvky, články, fotografie a ilustrace sesazuje do konkrétní podoby. Musím konstatovat, že je to práce velmi náročná, vysilující a nevděčná, která s sebou často nese i situace, kdy např. při sesazování a úpravách posledních příspěvků se pracně vybudovaná struktura Zpravodaje zcela zhroutí a vše se musí dělat znovu od začátku. Chtěl bych mu tímto za vše poděkovat!

Pavel Benda

Zápis z 5. setkání Ornitologického klubu při Labských pískovcích

Páté setkání Ornitologického klubu při Labských pískovcích se konalo dne 19.4.2008 v sídle Správy NP České Švýcarsko v Krásné Lípě. Dle prezenční listiny byli přítomni: Šena, Benda, Malý, Vondráček, Kalík, Ritschel,

Šutera, Marek, Půlpán, Rohlík, Kopecký, Procházková, Sedlák, Řezníček, Lobotka Jan (host), Rajchl, Juda (host), Nagel, Mikolášková a Sojka. Omluveni byli: Doležálek, Bosák, Horyna, Lumpe, Pícha, Kampf a Řehák.

- Na úvod přivítal P. Benda všechny přítomné členy a omluvil ty, kteří se nemohli setkání zúčastnit.
- Poděkování Správě NP České Švýcarsko za poskytnutí prostor a občerstvení.
- Upozornění k nahlédnutí do několika přinesených českých i zahraničních ornitologických publikací.
- Přítomní členové klubu byli požádáni o aktualizaci kontaktů.
- Přijati za nové členy klubu byli R. Procházková, E. Mikolášková, R. Nagel a M. Sedlák.
- Na základě změny pracoviště a tím pádem nemožnosti se ornitologicky věnovat zájmovému území našeho klubu bylo ukončeno členství V. Čerovskému.
- P. Benda informoval o možnosti stát se členem ČSO, případně její Severočeské pobočky a o záměru ČSO vykoupit pozemky u Jaroměře a zřídit ptačí rezervaci.
- Přítomní byli seznámeni s úspěšným složením zkoušek ke kroužkování V. Šenou.
- Vítání ptačího zpěvu v sobotu 26.4.2008, v 5,30 hod. před sídlem Správy NP České Švýcarsko (Foto R. Nagel)

- P. Benda přítomné seznámil s výsledky sčítáním vodního ptactva, které proběhlo v sobotu 12.4.2008. Mimo jiné byli na Děčínsku pozorováni lžičáci, kopřivky, samice morčáka velkého, hvízdáci, čírky obecné i modré, vodouši kropenatí a volavka bílá.
 - P. Benda dále informoval o významných hnízdních pozorování v rámci regionu: pravděpodobné zahníždění 2-3 párů strakapouda prostředního na Popovičském vrchu u Ludvíkovic a dvou hnízdicích párech ledňáčka říčního v Děčíně.
 - Byla přestavena struktura webových stránek ornitologického klubu. Pozornost byla věnována především tabulce pro zápis zajímavých pozorování.
 - Pokračování monitoringu sokola stěhovavého a výra velkého v roce 2008. Dalšími druhy, které by měly být sledovány, jsou tetřevka obecná a chřástal polní.
 - Pokračování zimního sčítání vodních ptáků a kormoránů na nocovištích.
 - Kroužkování čápů černých v roce 2008, jehož dosavadní činnost přináší velmi zajímavé výsledky.
 - Pták roku 2008: racek chechtavý.
 - M. Rohlík promítl krátké video o hnízdění lejska bělokrkého na Kvádrberku v roce 2006 a několik fotografií zachycujících výskyt morčáka velkého počátkem dubna na soutoku Labe s Ploučnicí.
 - V. Šena představil velmi zdařilé záběry několika aktivit ornitologického klubu – instalace hnízdních budek pro morčáky velké, vyvěšování budek pro sýčky obecné, monitoring sýčka obecného a strakapouda prostředního.
 - P. Benda připomněl problémy se ztrátou hnízdních příležitostí pro některé druhy v případech zateplování panelových domů.
 - Na závěr proběhla velmi zajímavá přednáška R. Nagela o ptácích Austrálie.
- Zapsal Pavel Benda

Monitoring vybraných druhů ptáků v Ptačí oblasti Labské pískovce v roce 2008

Pavel Benda

- Chřástal polní (*Crex crex*) – při 1. kontrole bylo zjištěno celkem **47 volajících samců**, při 2. kontrole **57 volajících samců**. Bylo také zjištěno poměrně velké množství volajících samců v území bezprostředně navazujících na Ptačí oblast Labské pískovce (Foto T. Bělka).

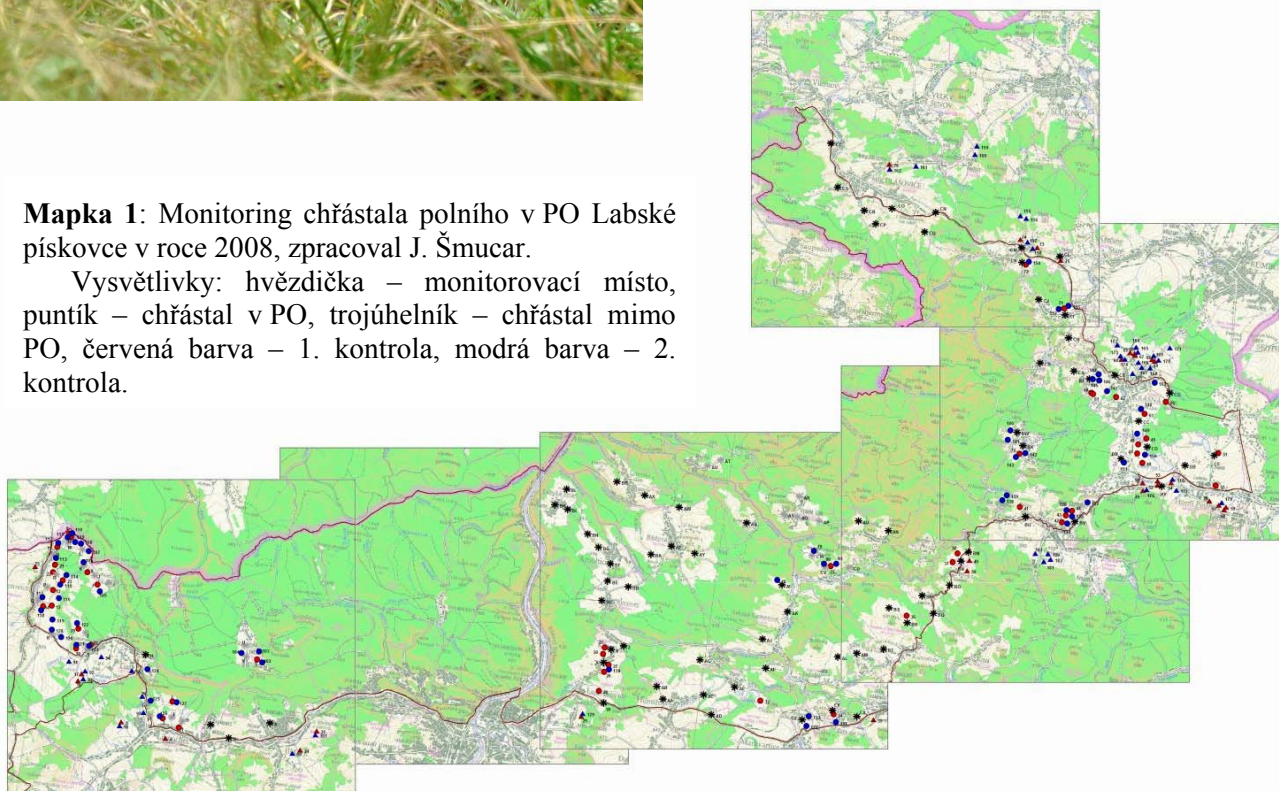

- Tetřívka obecná (*Tetrao tetrix*) – v roce 2008 (termíny 15.4, 16.4., 15.5. a 16.5.) nebyl v Ptačí oblasti Labské pískovce zaznamenán již **žádný tokající tetřívka obecný**. Tato absence je jednoznačně způsobena ztrátou vhodných stanovišť, tzn. rozvojem lesa na imisních holinách, který je v současné době na těchto plochách již plošně zastoupen. Vzhledem k tomu, že tento stav Správa Chráněné krajinné oblasti Labské pískovce již dopředu předvídala, nechala zpracovat v roce 2005 dokument „Návrh lesnických zásahů pro zlepšení existenčních podmínek populace tetřívka obecného (*Tetrao tetrix*) na LHC Děčínský Sněžník“ (autoři V. Bejček, P. Benda, M. Klitsch), který byl předán Lesům ČR, s.p. Bohužel i přes četné dotazy a urgency Lesy ČR nepodnikly nic, aby současný vývoj zvrátily.

Výskyt tetřívků v Ptačí oblasti Labské pískovce bude nyní odvislý od populací v Ptačí oblasti Východní Krušné hory, zejména od situace v oblasti Tisé a Petrovic. Pokud se podaří zdejší populaci stabilizovat a následně zajistit zvýšení její početnosti, lze očekávat výskyt a snad i reprodukci v navazujících oblastech Ptačí oblasti Labské pískovce, zejména v oblasti Tisé, Petrovic a Rájce. Obnova populace v okolí Sněžníku je bez razantních a plošných opatření vyloučena, a to zejména vzhledem k současnému přístupu Lesů

Mapka 1: Monitoring chřástala polního v PO Labské pískovce v roce 2008, zpracoval J. Šmucar.

Vysvětlivky: hvězdička – monitorovací místo, puntík – chřástal v PO, trojúhelník – chřástal mimo PO, červená barva – 1. kontrola, modrá barva – 2. kontrola.

ČR, s.p.

Poslední tokající tetřivci byli zaznamenáni:
rok 2005 - 3 tokající tetřivci v oblasti Sněžníku.
rok 2006 - úplná absence na celém území.
rok 2007 - 16.9. jeden tokající tetřivěk v Rájci
u Tisé (podzimní tok).

(Kresba P. Nesvadba)

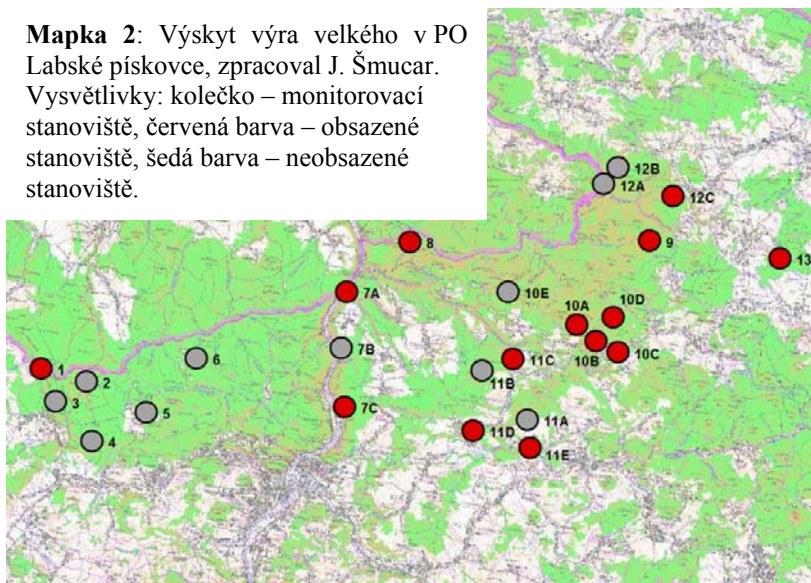

- Sokol stěhovavý (*Falco peregrinus*) – v roce 2008 bylo celkem obsazeno **11 teritorií**, z čehož byla 3 neúspěšná hnízdění, jedno nehníždění z důvodu změny partnera za pohlavně nedospělého jedince a 7 úspěšných hnízdění. Vyvedeno bylo celkem 15 mláďat (1x 4 ex., 1x 3 ex., 3x 2 ex., 2x 1 ex.).

- Výr velký (*Bubo bubo*) – v roce 2008 bylo celkem **14 obsazených lokalit**, z čehož byla prokázána 2 hnízdění. Vzhledem k letošním i předchozím výsledkům je hnízdni potenciál výrů v PO Labské pískovce kolem 15 párů (teoreticky až 20).

(Kresba P. Nesvadba)

Mapka 2: Výskyt výra velkého v PO Labské pískovce, zpracoval J. Šmucar. Vysvětlivky: kolečko – monitorovací stanoviště, červená barva – obsazené stanoviště, šedá barva – neobsazené stanoviště.

Kroužkování v roce 2008

Pavel Benda, Václav Šena

V tomto roce jsme při našich odchytových exkurzích okroužkovali v našem regionu několik druhů ptáků v níže uvedeném množství jedinců.

Pavel Benda okroužkoval za rok 2008 na Děčínsku celkem 11 druhů ptáků ve 35 kusech:

skorec vodní	4 ad., 2 juv.
strnad rákosní	1 ad. (samec)
linduška luční	1 ad.
sojka obecná	1 ad.
vrabec polní	1 ad. (samec)
výr velký	1 juv. (na hníždě)
čáp černý	10 juv. (na hníždě)
pěnice černohlavá	1 ad. (samice)
ledňáček říční	1 ad., 4 juv.
pěnkava obecná	1 juv. (na hníždě)
lejsek černohlavý	7 juv. (na hníždě)

Zpětná hlášení:

Ledňáček říční (*Alcedo atthis*) – tohoroční mládě, které bylo P. Bendou kroužkováno dne 8.6.2008 spolu s M. Rohlíkem a M. Půlpánem na Jílovském potoce v Děčíně u tenisových kurtů, bylo odchyceno dne 8.7.2008 u Graupy v sousedním Německu, resp. Sasku (cca 31 km od místa kroužkování), kde bylo určeno

jako samice.

Čáp černý (*Ciconia nigra*) - mládě, které P. Benda kroužkoval na hnízdě spolu s dalšími třemi sourozenci dne 6.6.2008 u Malé Veleně, bylo pozorováno 22. a 23.8.2008 u obce Rogätz, což je nedaleko Magdeburgu severním směrem.

Čáp černý (*Ciconia nigra*) - jedinec, který byl P. Bendou kroužkován jako mládě na hnízdě ještě s dalšími třemi sourozenci na Doubicku dne 12.6.2008, byl pozorován 27.7.2008 v Horní Lužici v sousedním Německu, resp. Sasku, poblíž obce Klitten.

Čáp černý (*Ciconia nigra*) - jedinec, kterého P. Benda kroužkoval jako mládě na hnízdě ještě se dvěma sourozenci v oblasti Hřenska dne 21.6.2007, byl pozorován 5.9.2008 ve Francii poblíž města Lignon.

Čáp černý (*Ciconia nigra*) - jedinec, kterého P. Benda kroužkoval jako mládě na hnízdě ještě spolu se třemi sourozenci dne 14.6.2005 v oblasti Mezní Louky, byl pozorován v Izraeli mezi 24.9. - 1.10.2008, kde se pohyboval mezi lokalitami Beit Alfa East, Sheluhot, Beit Alfa West, Geva a Tirat Tzvi North.

Čáp černý (*Ciconia nigra*) - jedinec, kterého P. Benda kroužkoval jako mládě na hnízdě spolu se třemi sourozenci dne 30.6.2005 v oblasti Doubic, byl pozorován v Izraeli dne 29.9.2008 na lokalitě Tirat Tzvi North.

Václav Šena okroužkoval za rok 2008 na území Národního parku České Švýcarsko a Šluknovského výběžku celkem 294 ptáků, 21 druhů:

moták pochop..... 5 ex.
jestřáb lesní 1 ex.
káně lesní..... 3 ex.
poštolka obecná..... 20 ex.
holub doupňák..... 54 ex.
výr velký 1 ex.
puštík obecný 15 ex.
sýc rousný 5 ex.
datel černý..... 51 ex.
vlaštovka obecná 5 ex.
linduška luční 5 ex.
konipas bílý 10 ex.
skorec vodní 15 ex.
rehek domácí 9 ex.
bramborníček hnědý.... 6 ex.
rákosník obecný 13 ex.
lejsek černohlavý..... 28 ex.

ťuhýk obecný.....23 ex.
kavka obecná21 ex.
krkavec velký.....2 ex.
špaček obecný.....2 ex.

Dále bylo na území hlavního města Prahy okroužkováno V. Šenou 132 ex. jiříčky obecné, 1 ex. rákosníka zpěvného a 2 ex. stehlíka obecného. Celkem během roku 2008 bylo okroužkováno 24 druhů ptáků ve 429 kusech.

Ornitologické střípky 2008

Pavel Benda

Na webových stránkách našeho klubu se v roce 2008 v naší tabulce "Ornitologická pozorování" sešlo více než 700 záznamů. Všem, kteří do této rubriky přispěli, patří velký dík a ti, jenž nemají přístup k internetu, se v následujících řádcích mohou seznámit alespoň se zlomkem informací, které jsou na těchto stránkách k dispozici:

- potápice severní (*Gavia arctica*) – 8.11., 1 ex., DC (Benda).
- potápka malá (*Tachybaptus ruficollis*) – 2.12., 3 ex., DC - Labe (Rajchl).
- volavka bílá (*Egretta alba*) – 11.4., 1 ex., Stará Oleška (Benda).
- morčák velký (*Mergus merganser*) – 1.12., 2 samci a 1 samice, DC - Labe (Půlpán); 20.12., 5 samců a 4 samice, DC - soutok Labe a Ploučnice (Rajchl). (viz Foto M. Rohlík)
- čáp černý (*Ciconia nigra*) – 17.11., 1

ex., DC - Bynov (Půlpán).

- hvízdák euroasijský (*Anas penelope*) – 29.3. + 6.4., 1 samice, DC - Zámecký rybník (Benda, Rohlík); 5.4., 1 samec, Vysoká Lípa - Česká silnice (Šena, Sojka).

- kopřivka obecná (*Anas strepera*) – 24.4., 8 párů, Karlovka (Půlpán).

- čírka obecná (*Anas crecca*) – 11.4., pár, Stará Oleška (Benda).
- čírka modrá (*Anas querquedula*) – 11.4., pár, Stará Oleška (Benda).
- hohol severní (*Bucephala clangula*): 26.12., 1 samec, DC - Zámecký rybník (Rohlík)
- luňák hnědý (*Milvus migrans*) – 19.5., 4 ex., Rožany (Šena).
- moták pochop (*Circus aeruginosus*) – 11.4., 2 páry, Stará Oleška (Benda).
- orel křiklavý (*Aquila pomarina*) – 4.2., 1 samice, DC - Pastýřská stěna (Benda).
- ostříž lesní (*Falco subbuteo*) – 29.5., 1 ex., Lesná - Šébr (Šena).
- jeřáb popelavý (*Grus grus*) – 21.11., 28 ex., Jílové u Děčína (Rajchl).
- čejka chocholátá (*Vanellus vanellus*) – 29.5., 1 ex., Janská (Benda).
- slučka malá (*Lymnocyptes minimus*) – 14.3., 2 ex., Srbská Kamenice (Benda, Bauer, Blažej).
- vodouš kropenatý (*Tringa ochropus*) – 15.4., 1 ex., Rožany (Šena).
- písík obecný (*Actitis hypoleucos*) – 10.5., tokající pár, DC- Podskalí (Benda).
- kulíšek nejmenší (*Glaucidium passerinum*) – 15.1., 3 volající samci, Jetřichovice (Klitsch); 26.4., 1 volající samec, DC - Podskalí (Horyna); 4.5., 3 volající samci, Chřibská (Procházková).
- sýček obecný (*Athene noctua*) – 13.2. + 14.4. + 10.11., 1 volající samec, DC - Staré město (Benda).
- kalous ušatý (*Asio otus*) – 8.2., 1 volající samec, Kunratice (Benda); 10.2., 1 volající samec, Fukov (Lobotka); 27.4., 2 volající samci, DC - Podskalí (Horyna).
- dudek chocholatý (*Upupa epops*) – 20.3., 1 ex., Jílové u Děčína (Rajchl); 7.5., 1 ex., Vysoká Lípa (Mareš).
- krutihlav obecný (*Jynx torquilla*) – 12.4., 1 ex., DC - Staré město (Benda); 4.5., 1 volající samec, DC - Chrochvice (Benda); 12.5., pár, Benešov nad Ploučnicí (Kopecký); 11.5., 1 volající samec, DC - Hoštice (Benda); 11.5., 1 volající samec, Ludvíkovice (Horyna); 27.6., 1 volající samec, DC - Folknáře (Benda).
- strakapoud malý (*Dendrocopos minor*) – 9.2., 1 samice, Ludvíkovice (Horyna); 4.7., 1 samec, Srbská Kamenice (Benda).
- chocholouš obecný (*Galerida cristata*) – 27.4., 1 ex., Velká Veleň - Lesná (Půlpán).
- skřivan lesní (*Lullula arborea*) – 8.4. +

14.4., 1 zpívající samec, Tisá (Beran); 20.4. + 15.5., 1 zpívající samec, Bynovec (Benda); 7.6., 2 zpívající samci, Srbská Kamenice (Benda).

- brkoslav severní (*Bombycilla garulus*) – 27.11., 30 ex., Benešov nad Ploučnicí (Kopecký); 30.12., 2 ex., Ludvíkovice (Horyna).

- slavík obecný (*Luscinia megarhynchos*) – 5.5., 1 zpívající samec, DC - Rozbělesy (Benda); 11.5., 1 zpívající samec, DC - Hoštice (Benda); 13.5., 1 zpívající samec, DC - Podmokly (Horyna); 23.5., 1 zpívající samec, Filipov (Benda); 25.5., 1 zpívající samec, Labská Stráň (Benda, Půlpán); 27.7., 1 zpívající samec, Huntířov (Benda, Půlpán).

- slavík modráček (*Luscinia svecica*) – 24.5., 1 zpívající samec, Stará Oleška (Benda).

- rehek domácí (*Phoenicurus ochruros*) – 8.12., 1 samec a 1 samice, DC - východní nádraží (Rohlík).

Strnad rákosní (*Emberiza schoeniclus*), Foto P. Bauer.

- bramborníček černohlavý (*Saxicola torquata*) – 3.4., pár, DC - soutok Labe a Ploučnice (Rohlík); 12.4., pár, DC - Dobkovice (Benda, Kopecký, Rajchl, Řezníček); 10.5., 1 zpívající samec, Děčín - Vilsnice (Benda); 15.5., 1 zpívající samec, Janov (Benda); 25.5., 1 zpívající samec, Benešov nad Ploučnicí (Kopecký).

- rákosník velký (*Acrocephalus arundinaceus*) – 24.9., 2 zpívající samci, Stará Oleška (Benda); 24.6., 3 zpívající samci (2 hnízda), Rybničná (Šena).

- pěnice vlašská (*Sylvia nisoria*) – 11.5., 1 zpívající samec, DC - Hoštice (Benda).

- moudivláček lužní (*Remiz pendulinus*) – 4.5., 1 zpívající samec, DC - Boletice (Benda).

- ťuhýk šedý (*Lanius excubitor*) – 10.11., 1 ex., Markvartice (Bauer, Kopecký, Tutková).

- kavka obecná (*Corvus monedula*) – 1.4., 2 ex., DC - Podmokly (Benda, Rohlík).

- jikavec severní (*Fringilla montifringilla*) – 10.4., 4 samci a 2 samice, Horní Podluží (Šena).

- čečetka zimní (*Carduelis flammea*) – 2.4., 10 ex., Vysoký Sněžník (Benda).

- sněhule severní (*Plectrophenax nivalis*) – 29.1., 1 samec, Petrovice (Benda).

- strnad luční (*Miliaria calandra*) – 1.7., 1 zpívající samec, Rumburk (Pěnkava).

Vítání ptačího zpěvu ve Šluknovském výběžku

Pavel Benda

Sraz účastníků, kterých bylo celkem 24, byl dne 26.4.2008 u budovy Správy Národního parku České Švýcarsko. Odtud exkurze pokračovala směrem k Velkému rybníku, který je významnou ornitologickou rezervací. Během této vycházky jsme zjistili celkem 41 druhů ptáků ve 120 jedincích. Zajímavostí byla i ukázka kroužkování ptáků - odchytila se sojka obecná, linduška luční a samec strnada rákosního. K zajímavostem patřilo pozorování jeřába popelavého, páru mořských orlů a páru čírek obecných. Při této příležitosti byla rozdána řada propagačních materiálů zejména s ornitologickou tematikou.

Volavka bílá (*Egretta alba*) v Děčíně

Pavel Benda

Pozorování volavky bílé na Děčínsku patří stále k velmi zajímavým zážitkům. Samozřejmě se zde volavky bílé občas vyskytnou, většinou se však jedná o jednotlivé ptáky či malé skupinky, které se však příliš dlouho nezdrží. Proto mě překvapilo, když jsem jednu volavku bílou pozoroval přímo v Děčíně. Při cestě automobilem po děčínském

nábřeží dne 29.10.2008 jsem periferním zrakem zahlédl velkého bílého ptáka na soutoku Zámeckého potoka a Labe. První, co mě napadlo bylo, že se jedná o labuť. Vzápětí jsem si ale uvědomil, že postoj a proporce labuti vůbec neodpovídají. Vše sice odpovídalo volavce bílé, ale na druhou stranu vidět tohoto ptáka při lovu uprostřed města mi připadalo velmi absurdní. Zajel jsem tedy zaparkovat do Zámecké ulice a vydal se podívat na inkriminované místo. Opravdu se jednalo o volavku bílou, která stála na jedné noze a lovila ryby, přičemž musím říci, že velmi úspěšně. Co mě překvapilo, kromě výskytu tohoto pro nás

stále exotického druhu bylo, že se prakticky vůbec nebála. Pozoroval jsem ji z můstku přes Zámecký potok na vzdálenost cca 15 m a ona stále nejevila známky plachosti i přes to, že tento můstek je velmi frekventovaný. Rychle jsem kontaktoval kolegu ze Správy CHKO Labské pískovce Petra Bauera, aby udělal fotodokumentaci. Ta se zdařila. Také jsem zavola kolegy ornitology z Děčína, aby se přišli podívat na tento zajímavý a velmi esteticky působící druh. Ti také pořídili řadu velmi zajímavých snímků. Nepřišlo mi divné, že volavka stojí stále na jedné noze, což je u brodivých ptáků poměrně častý úkaz. Teprve následným pozorováním dalších kolegů (M. Půlpána, M. Rohlíka, T. Řezníčka a O. Rajchla) bylo zjištěno, že má levou nohu amputovanou pod kotníkem, resp. jí poslední třetina nohy schází. Tento handicap jí však nezabránil v úspěšném přežívání. Poslední pozorování pochází z 9.11. 2008.

(Foto M. Půlpán)

Vyhnízdil morčák velký (*Mergus merganser*) v roce 2008 na Děčínsku?

Pavel Benda, Miroslav Rohlík

Bohužel, na otázku položenou v nadpise tohoto příspěvku není jednoduchá odpověď. Morčák velký patří na Děčínsku (zejména na Labi a Ploučnici) k pravidelným zimním hostům. V souvislosti se zvyšováním jeho početnosti a později i s jeho šířením do nových hnízdních oblastí, které probíhá od počátku 20. století, resp. zejména od druhé poloviny 20. století, se začíná objevovat jako hnízdící druh i v České republice. V ČR hnízdí v malém počtu nejméně od roku 1999. Od té doby bylo hnízdění prokázáno na řadě lokalit a jsou oblasti, kde již hnízdí každoročně. Zvyšují se také stavy hnízdních ptáků (ŠTASTNÝ et al. 2006). Pro nás je zajímavé, že v naší zájmové oblasti bylo hnízdění také prokázáno, a to v roce 1997, kdy byla dne 19.5. pozorována samice vezoucí na zádech 1 nevzletné mládě v prostoru státní hranice na Labi mezi Hřenskem a Schönou. To bylo také jedním z impulzů, které nás vedly k tomu, že jsme

se snažili pro morčáky rozmístit podél vhodných toků několik desítek hnízdních budek (cca více než 30). Je nutno přiznat, že instalace takové budky je věc mimořádně namáhavá a proto patří dík kolegům a členům našeho klubu Romanovi Řehákovi a Oldřichovi Rajchlovi, protože jen díky nim se podařilo budky úspěšně vyvěsit.

Rok 2008 se ukázal být z pohledu dalšího zahnízdění velmi nadějným. Soudržný pár morčáků se pravidelně zdržoval při ústí Ploučnice do Labe. Nárazově byly pozorovány až 3 páry, nicméně pravidelně se zdržoval pouze jeden pár. Změnilo se také chování tohoto páru. V době zimování bývají morčáci poměrně dost plaší a přiblížit se k nim na menší vzdálenost bývá velmi obtížné, resp. takřka nemožné. Zatímco v době příprav na hnízdění (březen) byl pár od soutoku velmi tolerantní k rušení. Samec byl např. pozorován jen pár metrů od místa, kde si několik místních pubescentů otevřelo krabicové víno a vesele se při tom bavilo.

Od začátku dubna (období snášení vajec a sezení na nich) samice zmizela, ale samec se stále zdržoval na stejném území. Byl několikrát pozorován, jak posedává na břehu Ploučnice nedaleko jedné z vyvěšených budek. Občas se objevila i samice. Jsme přesvědčeni o tom, že opravdu seděla na snůšce. Pak morčáci zmizeli! Bohužel, obsazenou dutinu ani budku se nám nepodařilo nalézt. Dne 24.4.2008 jsme nedaleko zimního přístavu na Starém městě pozorovali 2 samce a 1 samici. Vše nasvědčuje tomu, že pár morčáků velkých zahnízdil někde v prostoru dolního úseku Ploučnice nedaleko ústí do Labe, ale bohužel hnízdění nebylo úspěšné a snůška byla s velkou pravděpodobností predována (kuna?), což bývá u dutinových hnízdičů velmi častou příčinou neúspěšného hnízdění.

Nezbývá tedy, než se obrnit trpělivostí a počkat si na následující hnízdní sezónu či sezóny a snad se na nás a zejména na morčáky, usměje štěstí.

(Foto M. Rohlík)

Literatura:

ŠŤASTNÝ K, BEJČEK V. & HUDEC K.: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice*. 2001 - 2003. Aventinum.

Hnízdní kolonie jiříček obecných (*Delichon urbica*) v Ústí nad Labem

Václav Beran

Hned jak jsem se v roce 2008 přesunul do Ústí nad Labem z Vysočiny, čekala na mě mnohá ornitologická překvapení. Přímou na oknech mé muzejní kanceláře byla čtyři hnízda jiříček. Jev jistě běžný. Když jsem však budovu, tedy nevzhledný „betonový panelák“, obhlédl z venku, byl jsem mile překvapen. Severovýchodní strana budovy byla totiž doslova oblepena hnízdy. V průběhu hnízdní sezóny jsem zde napočítal 72 hnízdicích párů. Některé hnízdily pouze jednou, ale mnohé vyhnízdily vícekrát. Přesnou hnízdní úspěšnost

jsem ještě letošní rok nesledoval. Hnízda jsou umístěna pouze na severní stěně budovy. Zde je celkem 216 vhodných rohů oken a 72 jich bylo zastavěno hnízdy. Nejvíce hnízd bylo v druhém a čtvrtém patře, tj. 21 a 23 hnízd. Nejméně v patře šestém, kde byla pouze tři. Přítomnost kolonie jsem si vysvětlil místním hřebčínem, který se rozkládá 100 m od obsazené stěny budovy. Moje překvapení ale pokračovalo, neboť druhou podobnou kolonii jsem našel na historické budově přímo proti hlavnímu ústeckému nádraží v centru města. Jiříčky hnízdily na JV a SV stěně domu mezi „barokními“ římsami. Celkem zde v roce 2008 hnízdilo 103 párů na JV a 12 na SV stěně domu.

Koloniální hnízdění u jiříček je běžné a známé. Osobně jsem se s takto rozsáhlými koloniemi nikdy nesetkal a domnívám se, že dnes již nejsou tak běžně k vidění jako před pár desítkami let.

Mapování výskytu datla černého (*Dryocopus martius*) a holuba doupňáka (*Columba oenas*) ve Šluknovském výběžku a v Národním parku České Švýcarsko v roce 2008

Václav Šena

V tomto roce jsem se podrobněji zaměřil na monitoring a kroužkování mláďat těchto dvou ptačích druhů. Kontroly jsem prováděl ve starých bukových porostech na vybraných lokalitách. V NP ČŠ se jednalo o lokality Vosí vrch, Suchý vrch, Rudolfstein, Limberk, Píket, Brtnicko, Doubicko a Richterova chata; ve Šluknovském výběžku o lokality Rožany, Vlčice, Rybničná, Dymník, Vlčí Hora, Šebr, Staré Křečany, Vápenný vrch, Malý Stožec a Krásnolipsko.

Celkem jsem zkontroloval 103 dutin vytesaných datlem černým. Ve 101 případech šlo o buk lesní (*Fagus sylvatica*) a ve dvou případech o olši lepkavou (*Alnus glutinosa*). Celkem 19 dutin bylo obsazeno datlem černým, 32 dutin holubem doupňákem, 2 dutiny sýcem rousným (*Aegolius funereus*), 6 dutin brhlíkem lesním (*Sitta europaea*), 1 dutina veverkou obecnou (*Sciurus vulgaris*), 1 dutina plchem velkým (*Glis glis*), 1 dutina puštíkem obecným (*Strix aluco*), 1 dutina třemi exempláři netopýra a 1 dutina kolonií sršně obecné (*Vespa crabro*). Zbylých 39 dutin bylo neobsazených.

U datla černého jsem v 19 dutinách okroužkoval 51 mláďat, z toho bylo 20 samců a

26 samic. Ve dvou případech jsem si nebyl pohlavím zcela jistý a třikrát jsem jej neregistroval. Početnost mláďat v dutinách byla 13 x 3 pull. a 6 x 2 pull. Neoplozená vejce jsem nenalezl.

Na začátku hnízdní sezóny jsem byl Kroužkovací stanicí NM požádán, abych u datla černého otestoval nové kroužky série ET (průměr 7 mm). Jedná se o ocelové kroužky menšího průměru, které by nahradily stávající hliníkové kroužky série D (průměr 9 mm), které, i podle mých zkušeností, jsou datlům velké. Nehledě na pohlaví jdou okroužkovaným vzletným mláďatům bez větších problémů přetáhnout přes kloub. Podle mých výsledků jsou kroužky série ET vyhovující a doporučil bych jejich výměnu za kroužky série D.

Jednu zajímavost jsem zjistil při kontrole dutiny dne 1.6.2008. Ze dvou nalezených mláďat bylo jedno znatelně menší než sourozenec i když vývojově byla ve stejné fázi. Byl to jakýsi „liliput“. Stejný jev jsem zaznamenal v jednom případě i u mláděte holuba doupňáka.

Při kontrole lokality Vosí vrch jsem v jedné starší dutině našel peří z roztrhaného datla. Dutina byla používána zřejmě k nocování a datel byl pravděpodobně uloven kunou. Opočal této dutiny byla vytesána dutina nová a v ní byla tři holá mláďata. Domnívám se, že roztrhaný datel byl jeden z páru. Dne 24.5.2008 jsem tato tři mláďata okroužkoval. Byla ve výborné kondici a viditelně jim nic nechybělo. Pro nedostatek času jsem bohužel nemohl vyzorovat, jestli krmí jenom jeden rodič. V případě, že by mláďata odkrmil pouze jeden z páru, byl by to velmi obdivuhodný výkon!

U holuba doupňáka jsem ve 32 dutinách okroužkoval 54 mláďat. Početnost mláďat byla

46x 2 pull. a 8x 1 pull. Snůšku tvořila ve všech případech 2 vejce a pouze jednou bylo v dutině vajec 5! Hnízdění bylo bohužel neúspěšné.

Dvakrát jsem našel v dutinách roztrhané dospělé holuby, pravděpodobně predace kunou.

Potěšující bylo opětovné vyhníždění v prkenné budce mé výroby na lokalitě Šébr. Podle mých zkušeností doupňáci budky nějak zvlášť nevyhledávají. Během 20 let takto zahrnili pouze ve dvou případech.

(Kresba P. Nesvadba, Foto V. Šena)

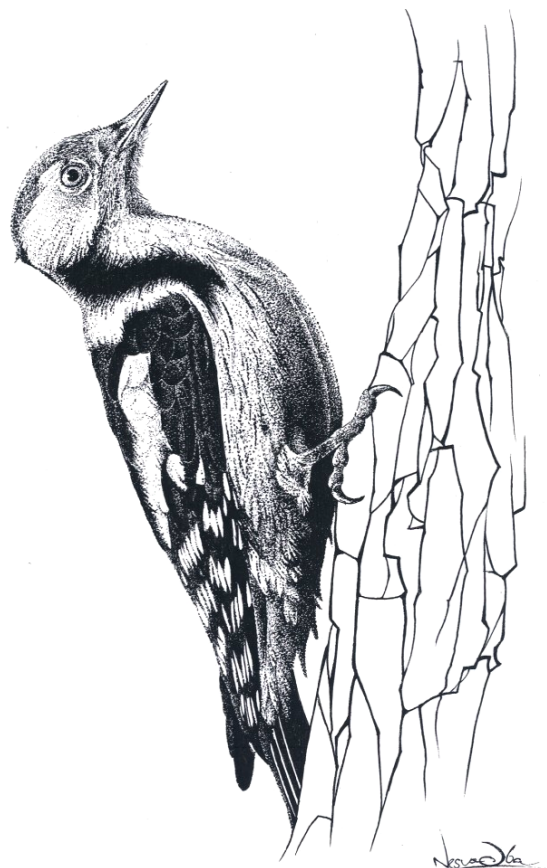
Nález hnízdní lokality strakapouda prostředního (*Dendrocopos medius*) v Labských pískovcích

Pavel Benda

Na úvod tohoto příspěvku pojednávajícím o nálezu hnízdní lokality strakapouda prostředního v Labských pískovcích by se chtělo říci "konečně"! V souvislosti s monitoringem strakapoudů prostředních v okolí Děčína se mi podařilo nalézt zatím dvě velké hnízdní lokality (Vrabinec a Bohyně) - obě v Českém středohoří, kde hnízdí na každé přibližně 10 párů. Intenzivně jsem se snažil pátrat také po tomto druhu i v Labských pískovcích. Sice odtud existuje několik pozorování, ta jsou však bez přímé vazby na hnízdění. V této oblasti tedy nebylo hnízdění nikdy doloženo.

Strakapoud prostřední je druhem žijícím velmi skrytě a prokázání výskytu chce notnou dávku trpělivosti, intuice a také zkušeností. Mně se osvědčilo nejdříve si vytipovat prostředí - tento druh je úzce vázán na staré dubové porosty. Vhodné plochy jsem pak v předjaří navštívil a pomocí magnetofonové nahrávky jsem se snažil strakapoudy přilákat, resp. vyprovokovat k reakci. Pokud strakapoudi na lokalitě jsou a provokace probíhá ve vhodné roční době, velmi rychle zareagují a přiletí k domnělému vetřelci, který se dostal do jejich teritoria. I když to zní relativně jednoduše, má to háček. Strakapoudi v některých případech nereagují, a proto na základě svých zkušeností doporučuji vytipovanou lokalitu navštěvovat opakovaně po několik sezon. V Labských pískovcích jsem každoročně monitoroval několik, podle mého názoru, vhodných lokalit (např. Pastýřskou stěnu, Rabštejn, Starou Olešku), ale marně. Pomalu jsem se již začal smířovat s tím, že v Labských pískovcích strakapoudi prostřední zřejmě nehnízdí.

Při terénním šetření na konci března 2008

jsem se dostal na kopec zvaný Popovičský. Je to výrazná čedičová elevace na kraji Labských pískovců, který sice z pohledu geologického patří již spíše do Českého středohoří, nicméně je součástí přechodové zóny mezi oběma oblastmi. Pokud jedete po silnici z Děčína do České Kamenice, tak pak po projetí Ludvíkovic jedete do poměrně prudkého stoupání a na vrcholu tohoto stoupání je po pravé straně benzínová pumpa a restaurace "Švejk" (ty jsou již v CHKO České středohoří) a dolů by se sjíždělo do Huntířova. Po levé straně (CHKO Labské pískovce) je inkriminovaný vrch. Je zalesněný a z valné většiny na něm převládají listnaté porosty. Nejvýznamnější a nejzachovalejší porosty jsou na jižní a jihozápadní straně. Po návštěvě této lokality jsem si řekl, že tyto stanoviště resp. ty nejzachovalejší části lesních porostů, odpovídají biotopově nárokům strakapouda prostředního. Tento předpoklad je však nutné ověřit pozorováním, neboť jsem navštívil řadu lokalit, o kterých jsem se domníval, že by tam mohli strakapoudi prostřední být, ale marně.

Dne 18.4. 2008 jsem se patřičně vybaven magnetofonem a dalekohledem vydal na nadějnou lokalitu a začal s provokací. Po chvilce čekání se objevil vysněný strakapoud prostřední. Mé srdce zaplesalo! Provokace jsem vyzkoušel ještě na několika dalších místech a

populaci na této lokalitě jsem odhadl na 2 - 3 obsazená teritoria. Jedná se tedy o první hnízdní lokalitu tohoto druhu nalezenou v Labských pískovcích, a to za celou dobu ornitologických výzkumů. Lokalitu později také navštívil kolega a člen našeho klubu Martin Horyna, který bydlí v nedalekých Ludvíkovicích, který má zjištění potvrdil.

(Kresba P. Nesvadba)

Krkavci velcí (*Corvus corax*) značení křídelními značkami

Václav Beran

Dne 27.1.2008 upoutalo moji pozornost smíšené hejno krkavců velkých a kavek obecných (*Corvus monedula*) na okraji rekultivovaného dolu u Chabařovic, kterému dnes dominuje jezero Milada v jeho středu. Krkavců bylo v hejnu 120-150, kavek zhruba 200. Dva krkavci však byli od ostatních odlišní. Na křídlech měli bílé křídelní značky s černým třímístným kódem. Odečetl jsem pouze jednoho, druhý chvilku nepostál a hned ulétl. Byl to první odečet křídelně značeného krkavce v ČR.

Projekt na značení krkavců běží pod patronací Hendrika Trappa v sousedním Sasku od roku 2004 a doposud bylo křídelními značkami označeno 303 krkavců. V polovině roku 2008 dosahoval počet zpětných hlášení úctyhodných 3000 údajů od cca 150 značených ptáků. Více než 80% odečtů je z oblastí vzdálených od místa narození pozorovaných ptáků méně než 25 km. Pozorování vzdálenější 50 km tvoří pouhá 2%. Vzdálená pozorování tvoří tak malé procento pravděpodobně především z důvodu malé pozornosti, kterou krkavcům věnují ostatní ornitologové.

V průběhu roku jsem na křídelně značené krkavce pozapomněl až do 5.8.2008. Tehdy jsem na skládce nebezpečného odpadu ve Všebořicích pozoroval téhož ptáka jako v lednu u Chabařovic. Na skládce hodovalo minimálně 40 krkavců, ale pouze jeden byl značený.

Až toto pozorování mě přimělo systematicky objíždět skládky v okolí Ústí nad Labem a Děčína. A stálo to za to! Kromě překvapivých početností na skládkách, které například na skládce Orlík IV u Borku nedaleko Děčína běžně překračuje 200 ex., jsem pozoroval i další krkavce s křídelními značkami.

Do konce října jsem na skládkách odečetl celkem 6 různých krkavců a to celkem 15x.

Zajímavé je, že na skládkách se zdržují převážně mladí tohoroční či rok staří ptáci. Společnému nocovišti nedaleko Čermné jsem zatím neměl čas věnovat více pozornosti.

Vyzývám proto i ostatní kolegy: „Prohlížejte krkavce, stojí to zato“! V případě, že nějakého s křídelní značkou objevíte a budete mít potíže s jejím odečtením, klidně mě kontaktujte v Muzeu města Ústí nad Labem. Rád s odečtem vypomohu. Pro informace o životních historiích kroužkovaných krkavců a místech jejich kroužkování se můžete obracet přímo na koordinátora projektu Hendrika Trappa (H-Trapp@web.de), který Vám jistě velmi ochotně a pohotově požadované informace zašle. V případě jazykových problémů se můžete obrátit i na mě, informace rád zprostředkují.

Pozdní pozorování turpana hnědého (*Melanita fusca*)

Pavel Benda

Dne 3.5.2008 při odpolední vycházce po Staroměstském nábřeží v Děčíně (kv. 5251) upoutala mou pozornost podivná kachna plující proti proudu řeky Labe při jejím levém břehu. Na první pohled mě zaujal její zobák, který působil výrazně klínovitým dojmem. Jelikož jsem byl proti slunci, které barvy a další určovací znaky výrazně zkreslovalo, musel jsem hledat lepší pozorovací místo. Naštěstí turpan se držel stále na přibližně stejném úseku řeky, takže při lepších světelných podmínkách jsem si ho mohl lépe dalekohledem při zvětšení 15 x prohlédnout a také přesně určit. Již vedle výše zmíněného zobáku jsem viděl i další určovací znaky tohoto druhu. Jelikož se jednalo o mladého ptáka, bylo jeho zbarvení tmavě hnědé s výraznou světlou skvrnou u kořene zobáku; několikrát se potopil a také protřepával křídla ve vztyčené poloze, takže bylo vidět světlé břicho a světlé loketní letky.

Dle HUDCE (1994) je turpan hnědý v ČR pravidelným zimním hostem s těžištěm výskytu v XI a XII. Nejpozdější záznamy jsou ze 7.IV. 1929 od Náměště nad Oslavou a 28.IV.1972

pár na Slňavě u Piešťan. Mnou zjištěný termín pozorování je tedy dle mně dostupných údajů zatím nejpozdějším zjištěním tohoto druhu v ČR. V dalších dnech jsem ho již nepozoroval.

Literatura:

HUDEK, K. ed., 1994: Fauna ČR a SR. Ptáci I. (2. doplněné a přepracované vydání). Academia Praha.

Zajímavé místo pro kroužkování v Děčíně

Pavel Benda

Nedávno, když jsem na jedné kroužkovací akci s kolegy Mirkem Půlpánem a Mirkem Rohlíkem na Zámeckém potoce pod Děčínským zámkem nedaleko ústí potoka do Labe, pročítal své kroužkovací záznamy, připomněl jsem si s velkou dávkou nostalgie některé chvíle a lokality, které jsem při svých kroužkovacích začátcích prožil a navštívil. Jedna zajímavá lokalita pro kroužkování však velmi výrazně vystupovala nad všechny ostatní. Byla to právě ta, na které jsem se právě s oběma Mirky nacházel. Jedná se o umělou vodoteč, resp. náhon, který vytéká ze Zámeckého rybníka a ústí do po několika stech metrech do Labe. Proč je toto místo pro některé druhy ptáků tak zajímavé? Na to je poměrně jednoduchá odpověď. Je to dáno tím, že Labe je velmi významná migrační trasa. Dále tím, že v Děčíně do této řeky ústí další velmi významné vodní toky - Ploučnice a Jílovský potok a relativně nedaleko ve Hřensku také Kamenice. Řada druhů, které migrují podél přítoků, se tak k Labi v Děčíně stejně dostane. Řeka Labe je také velmi významné zimoviště a na Labe se po vyhníždění stahuje zřejmě většina vyvedených a již samostatných mlád'at (např. ledňáček, skorec). Pokud se tedy povede kroužkovací akci dobře načasovat, máte

možnost chytit relativně velké množství jedinců těchto tří druhů - konipas horský, ledňáček říční a skorec vodní. Pro ilustraci uvádím několik čísel - v roce 1989 jsem na přelomu srpna a září během 3 kroužkovacích akcí, které trvaly vždy jen pár hodin, chytil celkem 48 konipasů horských a k tomu 2 ledňáčky. O rok později ve stejném období během 5 akcí 18 konipasů horských a 12 ledňáčků. V letošním roce 2008 v půli září 3 ledňáčky a 2 skorce, a to během pouhých 2 hodin (tah konipasů horských byl již pryč). V příštích letech se na tuto velmi zajímavou lokalitu jistě vrátím i s ornitologickými sítěmi.

(Foto M. Rohlík)

Jílovský potok v Děčíně

Pavel Benda

Jílovský potok tvoří velmi významný vodní tok na Děčínsku. Bohužel protéká prakticky v celé své délce téměř souvislou zástavbou a podle toho také vypadá. Na první pohled je to pro ochranu přírody a ornitologa ztracený potok. Je velmi silně regulován, což se projevilo zejména na jeho březích, které jsou tvořeny zejména nábrežními zdmi. Na druhý pohled ovšem naleznete poměrně dost zajímavých věcí. Žije zde pravděpodobně jedna z nejvýznamnějších populací střevle potoční na Děčínsku. Tato, kdysi velmi hojná a rozšířená drobná ryбка, se ocitla díky člověku na červeném seznamu ohrožených druhů a také mezi zvláště chráněnými druhy. Co ovšem potěší každého ornitologa je, že se zde můžeme setkat s ledňáčkem říčním, skorcem vodním a konipasem horským. Největší radost ovšem každému udělá ledňáček, který v současnosti hnízdí na dvou místech. První z nich je

nedaleko ústí do Labe u tenisových kurtů a druhé je v Bynově nad přehradou. Skorec vodní, typický představitel ornitofauny podhorských potoků, je, i když by to asi málokdo čekal, také pravidelným hnízdičem na tomto potoce, a to hned na několika místech. V letošním roce se mi např. podařilo najít hnízdo v Děčíně pod silničním mostem hned vedle Ovčího můstku. Po tomto mostě projede denně

bezpochyby několik tisíc vozů a Jílovský potok zde má hodně daleko do podhorského potoka. Pochůzka přímo vodním tokem je věc velmi zajímavá a i když jste uprostřed města, ocitáte se v úplně jiném světě. Na druhou stranu jste okamžitě středem pozornosti, proto je nutné pečlivě si vybrat denní dobu pro pochůzku. Je možno se zde setkat např. s vyvedenou rodinkou kachny divoké a hnízdy konipasa horského (jedno bylo např. nedaleko Magistrátu města Děčína). I když v okolí Jílovského potoka se denně pohybuje několik tisíc lidí, většina z nich ani netuší, že kousek od nich sedí ledňáček, konipasové horští krmí mláďata či prozpěvuje skorec. Jílovský potok je tvrdě regulovaný vodní tok, který si i přesto zachoval místy přirozený charakter, a to včetně druhů, které k takovému vodnímu toku patří. Bohužel i tyto poslední zbytky málo narušeného vodního toku jsou pod obrovským tlakem jejího správce - Povodí Ohře. Ta, i když o sobě deklaruje, že je ekologickou organizací, její praktické chování má však zcela opačný charakter. Navzdory celoevropskému trendu navrácení vodních toků do přirozené podoby, zkušeností z naší republiky i ze světa, zcela přezíravě a s technokratickou arogancí útočí na poslední zbytky tohoto potoka, který si jaksí "nedopatřením" zachoval místy alespoň trochu přirozený charakter.

Výskyt rákosníka velkého (*Acrocephalus arundinaceus*) ve Šluknovském výběžku

Václav Šena

Dne 24.06.2008 jsem provedl kontrolu lokality Rybničná u Šluknova zaměřenou na výskyt rákosníka velkého. V roce 2005 zde proběhlo neúspěšné hnízdění jednoho páru.

V hnízdě bylo tehdy pouze jedno mládě, které však za silného větru vypadlo a utonulo.

V roce 2008 se soustava původně čtyř rybníků rozrostla na šest. Byly vybagrovány dvě menší tůně, dřevěná chata na hrázi jednoho z nich byla přestavěna na zděnou a rákosový porost byl zredukován. Tyto rušivé stavební práce naštěstí neměly vliv na druhovou skladbu ptáků této jedinečné lokality.

Po příjezdu na Rybničnou jsem už při vystupování z auta zaslechl z nedalekého rákosového porostu hlasitý zpěv jednoho samce rákosníka velkého. Během chvilky jsem našel hnízdo se čtyřmi vejci. Dále jsem po důkladné kontrole našel hnízdo pochopa rákosního (*Circus aeruginosus*) se čtyřmi mláděty, hnízdo potápky malé (*Tachybaptus ruficollis*) se čtyřmi vejci a na břehu rybníka v šípkovém keři hnízdo ťuhýka obecného (*Lanius collurio*) s mláděty.

Při postupné kontrole všech šesti rybníků jsem k mé velké radosti zaslechl zpěv dvou dalších samců rákosníka velkého. Ozývali se z posledního rybníka, kde došlo k přestavbě rekreační chaty. S velkým očekáváním jsem se ponořil do rákosového porostu. Po chvilce hledání však došlo k velkému zklamání. Sice jsem hnízdo našel, ale rákos byl zlámaný a hnízdo i s vejcem leželo ve vodě. Domníval jsem se, že snůška teprve začala a mohlo by tedy dojít k náhradnímu hnízdění. Bohužel, ve vajíčku bylo již poměrně velké mládě a k náhradní snůšce už nedošlo. Druhé hnízdo nalezeno nebylo, zřejmě se jednalo o lichého zpívajícího samce.

Další kontrolu hnízda úspěšnějšího páru rákosníků velkých jsem provedl 8.7.2008. Našel jsem čtyři asi 2 – 3 dny stará mláděta. Věřil jsem, že alespoň tento pár bude mít štěstí a své mladé vyvede. Kontrola 11.7.2008 však byla jen dalším zklamáním. Jeden z rodičů sice hnízdo usilovně bránil, ale ležela tam pouze čtyři uhynulá holátka. Dne 13.7.2008 se ještě z rákosin ozýval samcův hlasitý zpěv, ale během následujících dnů utichl. K náhradní snůšce nedošlo. Bohužel, ani tento rok nebyl pro rákosníky velké na lokalitě Rybničná úspěšným.

Ostatní ptačí druhy, které jsem zde našel, svá mláděta úspěšně vyvedly. Jednalo se o labuť velkou (*Cygnus olor*), dále jsem kroužkoval 4 mláděta (2M, 2F) pochopa rákosního, 6 mláděat bramborníčka hnědého a 14 mláděat ze čtyř nalezených hnízd ťuhýka

obecného. Hnízdo rákosníka obecného (*Acrocephalus scirpaceus*) s mláděty jsem našel pouze jedno. Myslím si, že to bylo v důsledku vyřezání části rákosového porostu na hnízdní lokalitě.

Při dalších kontrolách jsem zde pozoroval 1 ex. luňáka hnědého (*Milvus migrans*), 2 ex. volavky popelavé (*Ardea cinerea*), strnada rákosního (*Emberiza schoeniclus*), pěnici hnědokřídrou (*Sylvia communis*), 1 ex. vodouše kropenatého (*Tringa ochropus*) a slípku zelenonohou (*Gallinula chloropus*).

Doufám, že v následujícím roce se rákosník velký na tuto zajímavou lokalitu vrátí a konečně se mu podaří úspěšně vyhnízdit.

Linduška luční (*Anthus pratensis*), Foto P. Bauer.

Vzpomínky III

Petr Šprojcar

Tak, jak vzpomínám na krásná místa, na jedno se v žádném případě nedá zapomenout. V místě historického mostu přes řeku Ploučnici v Děčíně na Starém Městě je navázka zeminy a dnes již krásná travnatá plocha. Přesněji řečeno, je to v místech betonového bunkru u restaurace Kocanda až po druhý bunkr směrem na špičku (soutok Labe s Ploučnicí). Někde tady navázka končí. Na tuto plochu se navázely za socialismu zbytky z nedalekých jatek - kosti, kůže a paznehty ze zvířat, která se zde porážela. Neskutečný zápach v letních měsících zabraňoval procházkám kolem tohoto místa. Jediný pozitivní zážitek z toho měli raci, vrány, kavky a v zimním období i káňata. Jednu zimu se tu zdržoval nejméně měsíc orlovec říční. Jako kluci jsme měli za to, že je to sup. Sedával ponejvíc na tom druhém již zmíněném bunkru. Kdykoliv se v těchto místech procházím, ihned se mi to všechno vybaví a jsem rád, že už je to pouhá

vzpomínka. A tak z těchto smíšených pocitů vzpomínám jen na ta hejna ptáků. Bylo jich tu jednu zimu neskutečné množství. Děda říkal, že to jsou dravci ze severu na svém tahu. Nevím, co na tom bylo pravdy, ale od té doby už jsem takové množství dravců na jednom místě nikdy a nikde jinde nespátřil.

Mimo jiné v místech od bývalého přívozu až na špičku, kde jsme se jako kluci ponejvíc pohybovali, přežívali bažanti, koroptve, divocí králíci a občas i zajíc polňák. Jednou jsme vyplašili hejno koroptviček a pozorovali jsme je, že se jakoby zavrtaly při přistání do vysokého sněhu. Pomalu jsme se k tomu místu přišourali a jednomu z nás se podařilo do svlečené bundy jednu koroptvičku chytit. V místech kde byla ukrytá, byl zřetelný sněhový kopeček. V bunkru jsme si ji při baterce prohlédli a poté jsme ji pustili. Byla to samička, která nám při odletu po vypuštění celou dobu nadávala a byla zřejmě ráda, že to s ní takhle dopadlo. Je dost možné, že se sem její potomci zase jednou vrátí. Budeme tiše doufat...

Filipíny Oldřich Rajchl

Filipíny tvoří 7107 ostrovů. Fauna a flóra souostroví je neobyčejně bohatá a mimořádně unikátní. Celé souostroví je označováno jako tzv. „Biodiversity Hotspot“, horké místo biodiversity, kvůli obrovské biodiverzitě (druhové rozmanitosti), vysokému stupni endemismu (endemický druh - vyskytující se pouze v dané oblasti a nikde jinde na světě) a

Orel opičí (*Pithecophaga jefferyi*) – tento majestátní a zároveň kriticky ohrožený dravec se stal národním symbolem Filipín. Mt. Kitanglad Natural Park, Mindanao, Foto O. Rajchl.

Papoušek modrozelený (*Prioniturus discurus*) - starší český název tohoto papouška je mada žlutozelený. V centru Mari-it se pravidelně rozmnožují. Na Panayi a Negrosu žije poddruh *P. d. whiteheadi*. Na obrázku samice v hnízdní dutině. Mari-it Wildlife Conservation Park, Panay, Foto O. Rajchl.

také kvůli vysokému stupni ohrožení. Relativně malá rozloha (300 780 km²) činí z Filipín druhou nejmenší zemi s tzv. megabiodiversitou. Je to také jediná země na světě, která je kompletně pokryta tzv. endemickými ptačími oblastmi. Spolu s Madagaskarem a Malajsíí jsou jako celek označovány jako „threatened hotspot“ – ohrožené místo biodiversity. Z pohledu endemismu a stupně ohrožení Filipíny dalece přesahují jak Madagaskar, tak Malajsii. Například savci - na Filipínách žije více než 180 druhů v devíti řádech (na Madagaskaru, který má téměř dvojnásobnou plochu pevniny, se vyskytuje pouze 110 druhů v šesti řádech). Celkem 125 druhů savců na Filipínách je endemických (70%), což je sice nižší procento než na Madagaskaru, ale více než ve všech ostatních biogeografických oblastech v Indo-malajském regionu, který je sám o sobě jedním z nejbohatších a nejrozmanitějších na světě.

Vysoký stupeň biodiverzity je stejně patrný i mezi ostatními zástupci fauny a flóry. Bylo zde zaznamenáno více než 550 druhů ptáků (396 hnízdicích), z nichž nejméně 194 druhů a ještě mnohem více poddruhů je endemických. Asi 73% plazů z 227 druhů a 78 druhů (77%)

obojživelníků je endemických. Bylo zde zaznamenáno téměř 900 druhů motýlů, z nich více než 350 druhů je endemických. Je nutné říci, že každým rokem tato čísla narůstají, neboť jsou objeveny nové druhy a některé poddruhy jsou povyšovány na samostatné druhy. Odhaduje se, že na Filipínách roste 10 000-12 000 druhů vyšších rostlin, z čehož je asi polovina endemických.

Luňák brahmínský (*Haliastur indus*) – na Filipínách žije poddruh *H. i intermedius*. Mari-it Wildlife Conservation Park, Panay, Foto O. Rajchl.

Filipíny protíná Huxleyova linie (pomyslná čára oddělující Palawan od zbytku Filipín) - jedno z nejdůležitějších světových biogeografických rozhraní. Je to jeden z hlavních důvodů takové bohatosti, rozmanitosti a vysokého stupně endemismu. Západně od Huxleyovy linie se nachází Palawan, souostroví Balabac a Calamian tvořící tzv. „**Palawan Faunal Region**“. Fauna je zde podobná jako na Velkých Sundách (Jáva, Sumatra, Borneo) a mnoho druhů zde žijících není k nalezení nikde jinde na Filipínách, přestože většina z těchto druhů se poměrně běžně vyskytuje na různých místech jihovýchodní Asie. Endemismus je také v tomto regionu nižší (asi 11%) nežli v ostatních zoogeografických regionech Filipín (asi 67%), které ovšem leží východně od

Huxleyovy linie a severně od Wallaceovy linie. Tyto regiony tvoří tzv. filipínskou biogeografickou provincii „sensu stricto“, která obsahuje většinu z endemických druhů Filipín a je složena ze čtyř hlavních regionů neboli subcenter endemicity. Jednotlivé ostrovy regionů byly v období pozdějšího pleistocénu, (kdy docházelo k utváření ledovců na obou zemských pólech a hladina moří poklesla až o 120 m), spojeny pevninskými mosty ve velké celky (světlá barva na obrázku). Tyto oblasti jsou faunisticky odlišné od Palawanu a každá z nich má své vlastní endemické druhy. Luzon a přidružené ostrovy tvoří tzv. „**Greater Luzon Faunal Region**“, Mindoro a jeho satelitní ostrůvky tvoří „**Mindoro Faunal Region**“, Mindanao, Samar, Leyte a k nim přidružené ostrovy tvoří „**Greater Mindanao Faunal Region**“ a ostrovy středozápadu Panay, Negros, Cebu, Masbate a další menší ostrovy tvoří tzv. „**Negros - Panay (West Visayan) Faunal Region**“. Je zde ještě několik dalších menších subcenter s vlastními endemity - souostroví Batanes a Babuyan, skupina ostrovů kolem ostrova Romblon (především Sibuyan), dále ostrovy Siquior, Camiguin a souostroví Sulu.

Největší ohrožení pro životní prostředí na Filipínách představuje sílící tlak ze strany

neustále se rozrůstající lidské populace a s tím spojených negativních vlivů pro přírodu jako jsou ilegální těžba dřeva, zemědělství „slash and burn“ – vykácení a spal, ilegální lov ohrožených druhů zvířat, černý trh, pytláctví, znečištění životního prostředí atd.

Bohužel Filipíny patří též k zemím s nejrychlejším nárůstem lidské populace v jihovýchodní Asii (2,3 % za rok) a patří též k zemím s největší hustotou obyvatel v tomto regionu. Země má také velmi slabý systém chráněných území a jeden z nejhorších záznamů o odlesnění v tomto regionu. Přibližně 90 % nížinného deštného lesa bylo zničeno v průběhu posledních 30 let a pouze okolo tří procent z celkové rozlohy pevniny ostrovů je pokryto přirozeným lesním porostem. Již nyní stojí Filipíny před totální ekologickou krizí...

V tomto ohledu je na tom nejhůře region West Visayas, kde probíhá obrovská deforestace. Některé z ostrovů jsou již totálně odlesněné. A proto je tento region prioritou pro ochranné práce (na obrázku je faunistický

Útočištěm kriticky ohroženého **zoborožce žlutobradého** (*Aceros waldeni*) jsou poslední zbytky lesních fragmentů na ostrovech Panay a Negros, kde je ohrožen pokračující těžbou dřeva a neustálým ilegálním lovem. V záchraném centru Mari-it se podařilo, díky práci českého odborníka Pavla Hospodářského, který v regionu West Visayas již několik let působí jako dobrovolník, první odchov tohoto druhu v zajetí na světě. Mari-it Wildlife Conservation Park, Panay, Foto O. Rajchl).

region West Visayas, světlá barva okolo ostrovů naznačuje pevninu v období pozdního pleistocénu, kdy byla hladina moře o 120 m níže, zeleně jsou označeny zbytky primárního pralesa, černožluté tečky znázorňují polohu záchraných center).

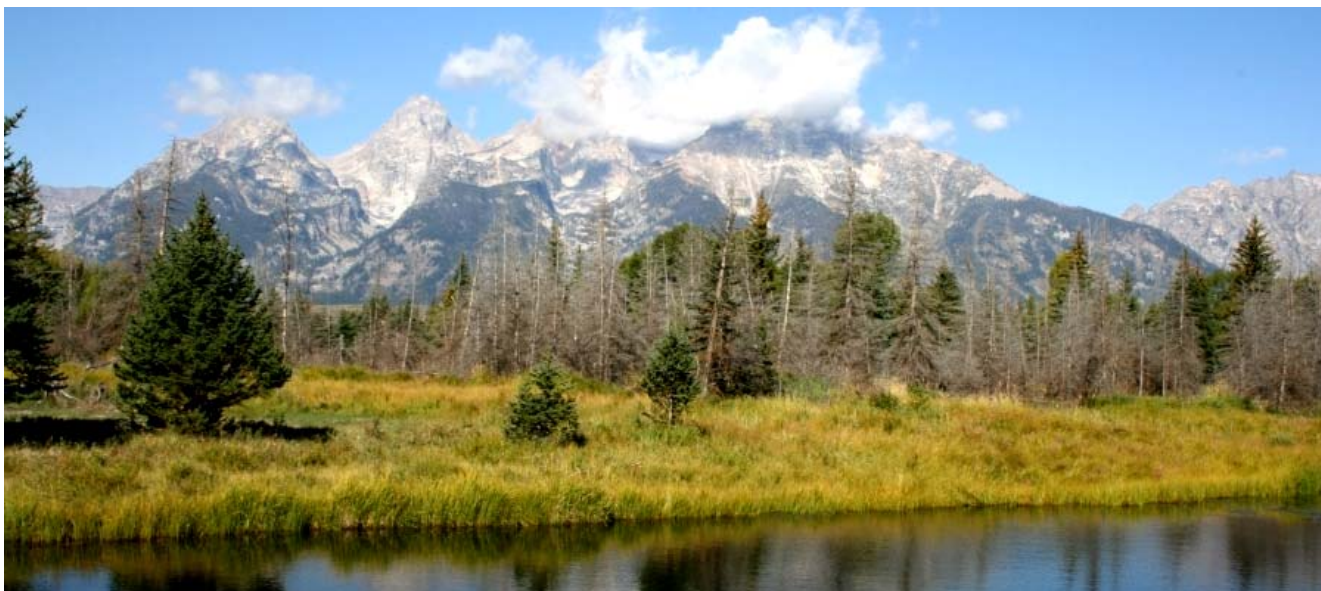
Ve West Visayas se nachází tři záchraná centra, jejichž hlavním úkolem je záchrana ohrožených živočišných druhů a vzdělávání místních obyvatel v oblasti ochrany životního prostředí. Na severu ostrova Negros v provincii Negros Occidental ve městě Bacolod je to Negros Forest and Ecological Foundation Inc. – Biodiversity Conservation Center (NFEFI-BCC), na jihu ostrova v provincii Negros Oriental ve městě Dumaguete je to A. Y. Reyes Zoo-botanical Garden, Center for Studies in Tropical Conservation (Centrop) při místní Siliman University a na ostrově Panay v provincii Iloilo ve vesnici Jayubo je to Mari-it Wildlife Conservation Park při místní West Visayas State University – College of Agriculture and Forestry (WVSU-CAF).

ZA PTÁKY DO USA II. – Národní parky Grand Teton a Yellowstone Vladislav Kopecký

V minulém čísle jsme se věnovali ptákům v okolí San Franciska, v tomto se podíváme do zřejmě nejznámějšího národního parku světa -

NP Yellowstone (viz foto) a jeho menšího souseda NP Grand Teton. Během prvního pobytu v roce 1998 jsme se snažili projet téměř celý středozápad a navštívili celkem 8 národních parků. Díky velmi náročnému programu jsme měli na oba národní parky dohromady pouze tři dny, což je při rozloze zdejších chráněných území žalostně málo. Poučení minulými zkušenostmi jsme zde tentokrát strávili více než týden.

Myslím, že není příliš třeba se rozepisovat o NP Yellowstone. Proto se omezím pouze na několik stručných faktů. Yellowstoneký národní park byl založen v roce 1872. Jeho rozloha činí cca 900 000 ha, byl vyhlášen biosférickou rezervací a zařazen na seznam UNESCO. Nadmořská výška se pohybuje od 2 286 do 3 353 m n.m., nalezneme zde více než 1700 druhů vyšších rostlin. Můžeme se zde setkat s téměř 100 druhy savců, doložen byl výskyt cca 300 druhů ptáků. Jeho nejznámějšími fenomény jsou gejzíry (zejména Old Faithful, pravidelně tryskající cca každou hodinu a Steamboat, nejvyšší gejzír na světě).

Národní park Grand Teton (viz foto) byl vyhlášen v roce 1929 na rozloze cca 125 000 ha. Jeho nejvyšší vrchol převyšuje o cca 1000 m maximální nadmořskou výšku v sousedním

národním parku. Svým charakterem připomíná Alpy, jsou zde výrazné horské útvary, zatímco NP Yellowstone jsou spíše zvlněné náhorní plošiny. V NP Grand Teton žijí obdobné druhy savců a ptáků jako v NP Yellowstone.

Pro mě byl nejvýznamnějším ptačím obyvatelem těchto národních parků orel bělohlavý (*Haliaeetus leucocephalus*, Bald Eagle, viz foto). Již při příjezdu do NP Grand Teton jsme zahlédli několik jedinců na stromech u Snake river. V tuto roční dobu zde byl poměrně hojným druhem, vidali jsme jej v NP Yellowstone každý den.

Orel bělohlavý, symbol státního znaku USA, byl před časem ohrožen vymřením. Za hlavního viníka, podobně jako tomu bylo i v Evropě, byly označeny chlorované uhlovodíky užívané v boji s hmyzem, např. DDT. Orli i další ptáci je dostávali prostřednictvím potravy do těla, což mělo mimo jiné za následek, že skořápky jejich vajec nebyly schopny vydržet tlak těla při sezení na hnízdě a praskaly. Od roku 1972 platí v USA zákaz používání chlorovaných uhlovodíků. Zatímco v roce 1963 bylo napočítáno cca 400 hnízd orlů bělohlavých, o několik let později to byly už jen desítky. V roce 1984 bylo však napočítáno již cca 1800 hnízd a v roce 1992 dokonce cca 3500. Za takto rapidní nárůst nelze zřejmě děkovat pouze zákazu DDT a podobných insekticidů, ale rovněž i přísné ochraně, která byla přijata ve stejné době jako zákaz chlorovaných uhlovodíků, který měl pozitivní vliv i na početnost celé řady dalších dravců.

Dalším z dravců, kterého jsme zde několikrát potkali, byl orlovec říční (*Pandion*

haliaetus, Osprey). I u něj se v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století projevil negativní vliv chlorovaných uhlovodíků. Díky jejich eliminaci a ochraně se stal běžným druhem na téměř celém území USA. V NP Yellowstone je možno z vyhlídkových bodů pozorovat několik hnízd využívaných orlovci po generace.

Ačkoliv zvířata v amerických parcích nejsou nijak plachá, nejlepší možnost pro pozorování některých z nich skýtají odpočinková místa. Jakmile se posadíte a vyndáte svačinu, hned o vás obvykle projeví zájem nějaký opeřenec nebo čipmank. Takto jsme například mohli z těsné blízkosti pozorovat sojky šedé (*Perisoreus canadensis*, Gray Jay) poblíž návštěvnického střediska u Yellowstonského jezera. Obdobně zkušenosti jsme měli i s jejími příbuznými sojkami Stellerovými (*Cyanocitta stelleri*, Steller's Jay) v národním parku Yosemite.

V obou národních parcích jsme mohli pozorovat několik druhů ptáků, o kterých jsem psal v předchozím článku o ptácích v San Francisku a jeho okolí. Za všechny jmenujme alespoň drozdy stěhovavé (*Turdus migratorius*,

American Robin, viz foto), strnadce bělokorunkaté (*Zonotrichia leucophrys*, White-crowned Sparrow), vrány americké (*Corvus brachyrhynchos*, American Crow), či bernešky velké (*Branta canadensis*, Canada Goose).

Mezi druhy, které mě zaujaly při první návštěvě a doufal jsem, že je opět uvidím, patřil modře zbarvený salašník horský (*Sialia currucoides*, Mountain Bluebird). Přání se splnilo a i tentokrát jsem mohl pozorovat několik jedinců. Bohužel některé další druhy

např. pelikány severoamerické (*Pelecanus erythrorhynchos*, American White Pelican), či datly zlaté (*Colaptes auratus*, Northern Flicker) jsem znovu již neviděl.

Za zmínku určitě stojí i některé další druhy, které se podařilo identifikovat a vyfotografovat - např. ořešník americký (*Nucifraga columbiana*, Clark's nutcracker), lesňáček mniší (*Wilsonia pusilla*, Wilson's

Warbler, viz foto), či hojný strnavec zimní (*Junco hyemalis*, Dark-eyed Junco).

Nelze nenapsat alespoň pár řádků o savcích, kteří jsou zde na přítomnost lidí zvyklí a lze je bez větších obtíží z velké blízkosti pozorovat či fotografovat. Na prvním místě je určitě bizon, kterému také hrozilo vyhubení. Dnes je na území parku běžným druhem. Obdobně často je možné se potkat se stády jelenů, kteří se pasou v bezprostřední blízkosti sídel či komunikací. Velmi mě potěšilo setkání s losí rodinkou. Při první návštěvě jsme měli štěstí a spatřili jsme samici medvěda grizzly, která u sebe měla dvě mláďata, tentokrát jsme viděli „pouze“ medvěda černého. Mezi zážitky patřilo pozorování pišťuchy piky při přípravě zásob na zimu. Všudypřítomní byli čipmankové, kteří se vyskytují v těchto národních parcích v několika druzích.

Bohužel hned druhý den po našem příjezdu přestalo fungovat zaostřování teleobjektivu, což se dost značnou měrou podepsalo na kvalitě některých fotografií v příloze.

V příštím čísle se naposledy podíváme za ptáky do USA a to k jezeru Mono Lake, které patří mezi významné ptačí lokality.

(Foto V. Kopecký)